

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Secundum quid attenditur contrarietas, & diuersitas inter animæ
passiones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

te appetitiua, in qua gaudium & tristitia: sed tamē quantum ad priores eius actus. Si autem in actib. appetitiuæ ordo non esset, sequeretur ex verbis Philosophi, quod passiones animales nō essent in appetitiua, ubi est gaudium & tristitia: sed in apprehensiua.

Ad xi. Dicendū, quod nec sensus, nec vis alia apprehensiua mouet immediate; sed solum mediante appetitiua, & ideo ad operationem virtutis sensitiuæ apprehensiua non immutatur corpus quantum ad dispositiones materiales, nisi superueniat motus appetitiuæ, quem statim sequitur transmutatio corporis disponentis se ad obediendum. vnde quamuis vis apprehensiua sensitiua immutatur simul cum organo corporali, non tamen est ibi passio proprie loquendo; quia in operatione sensus non transmutatur organum corporale per se loquendo, nisi spiritali immutatione, secundum quod species sensibilium recipiunt in organis sentiendi sine materia, ut dicitur in 2. de Anima.

Com. 12. 1. 3.

Ad xii. Dicendum, quod quamuis in parte intellectiua aliquid abiciatur & aliquid recipiatur, hoc tamen non contingit per viam transmutationis, ut continue receptio & abiectio fiat; sed est per simplicem influxum quantum ad habitus infusos. In instanti. n. infunditur gratia, per quam subito expellitur culpa. Alteratio autem quæ fit de uitio in virtutem, vel de ignorantia ad scientiam attingit ad partem intellectiuam per accidens, per se existente transmutatione in parte sensitiua, ut patet in 7. Eth. Ex hoc enim quod fit aliqua transmutatio circa partem sensitiuam, subito resultat aliqua perfectio in parte intellectiua, ut sic id quod fit in parte sensitiua existens: sicut illuminatio est terminus motus localis, & generatio simpliciter alterationis, & hoc intelligendum est quantum ad habitus acquisitos.

Ad xiii. dicendum, quod ex aliquo apprehenso intellectu potest sequi passio in appetitu inferiori dupliciter. Vno modo in quantum id quod intelligit universaliter per intellectum, formatur in imaginatione particulariter, & sic mouetur inferior appetitus: sicut cum intellectus credentis accipit intelligibiliter futuras penas, & earum phantasmata format imaginando ignem urentem, & uermem rodentem & alia huiusmodi, ex quo sequitur passio timoris in appetitu sensitiuo. Alio modo in quantum ex apprehensione intellectus mouetur appetitus superior, ex quo per quandam redundantiam, vel imperium appetitus inferior commouetur.

Ad xiiii. Dicendum, quod spes quæ in anima separata manet, non est passio, sed uel habitus, uel uoluntatis actus, ut ex prædictis patet.

Art. I.

Ad xv. Dicendū, quod ex beatificatione, uel perfectione imaginis nihil aliud haberi potest, quam quod in parte intellectiua fit passio, secundum quod omnis receptio passio dicitur.

Ad xvi. Dicendum, quod passio dicitur esse motus ex alio recepto in aliud receptum, non autem ex alio operato in aliud operatum: sic autem in intellectu est motus ex alio in aliud.

Ad xvii. dicendum, quod intelligere dicitur esse se pati communiter loquendo de passione, prout omnis receptio passio est.

Ad xviii. dicendum, quod passio illa de qua loquitur Dionysius, nihil aliud est quam affectio ad diuina, quæ habet magis rationem passionis quam simplex apprehensio, ut ex prædictis patet. Ex ipsa enim diuinorum affectione prouenit manifesta

In corp. ar.

passio eorumdem, secundum illud Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei mecum.

ARTICVLVS III.

Penes quod contrarietas, & diuersitas inter anime passiones attendatur.

Quarto queritur secundum quid attenditur contrarietas, & diuersitas inter anime passiones. Et uidetur quod non secundum bonum & malum. Audacia. n. timori opponitur, utraque uero passio est respectu mali: quia hoc quod timor fugit, audacia aggreditur. ergo contrarietas passionum anime non est secundum bonum & malum.

¶ 2. Præter. Spes desperationi opponitur, utraque uero est respectu boni, quod spes consequi expectat, & desperatio autem de consecutione diffidit. ergo contrarietas passionum anime non est secundum bonum & malum.

¶ 3. Præter. Dam. in lib. 2. & Gre. Nissenus distinguunt passiones anime per præsens & futurum, & per bonum & malum, ut de bono futuro sit spes uel desiderium, de bono presenti uoluptas uel delectatio siue letitia, de malo futuro timor, de præsentibus tristitia, sed præsens & futurum per accidens habent ad bonum & malum. ergo differentia passionum anime per se non attenditur secundum bonum & malum.

¶ 4. Præter. Aug. 14. Ciu. Dei, distinguit inter tristitiam & dolorem, quod tristitia est anime, dolor uero corporum, quod ad rationem boni, & malum perinet. ergo idem quod prius.

¶ 5. Præter. Exultatio, gaudium, letitia & delectatio, iucunditas & hilaritas differentiam quantum habent, alias inutiliter duo istorum coniungerentur. patet in 1. 35. Gaudium & letitiam obtinebant. cum ergo oia ista respectu boni dicantur, uidetur quod bonum & malum passiones anime non distinguunt.

¶ 6. Præter. Dam. in lib. 2. distinguit quatuor species tristitiæ quæ sunt, accidia, athos, inuidia, misericordia, præter quas est penitentia, quæ omnia respectu mali dicuntur. ergo idem quod prius.

¶ 7. Præter. Ipse distinguit sex species timoris, scilicet inueniam, erubescenciam, uerecundiam, admirationem, stuporem, & agoniã, quæ ad prædictam differentiam non pertinent. ergo idem quod prius.

¶ 8. Præter. Dionysius 4. c. de Diuin. nominibus. aduocatum amori connumerat, quorum utrumque est respectu boni, & sic idem quod prius.

SED CONTRA est, quod actus distinguuntur per obiecta, passiones autem anime sunt actus appetitiuæ uirtutis, cuius obiectum est bonum, & malum. ergo per bonum & malum distinguuntur.

¶ 2. Præter. Secundum Philosophum in 1. Eth. passiones anime sunt, ad quas sequitur gaudium & tristitia. sed gaudium & tristitia distinguuntur secundum bonum & malum. ergo bonum & malum distinguunt anime passiones.

RESPON. Dicendum, quod in passionibus anime triplex distinctio inuenitur. Prima quid est, cui differunt quasi genere, utpote ad diuersas potentias anime pertinentes: sicut distinguuntur passiones concupisibiles a passionibus irascibilibus. Ratio huius distinctionis passionum sumitur ex ipsa ratione distinguendi potentias. Cum. a. supra dictum sit in questione de sensuualitate, quod obiectum concupisibile est delectabile secundum sensum, irascibile uero est quod arduum uel arctum, illa passiones ad concupisibilem pertinent, in quibus importatur ordo ad delectabile sensus absolute, uel ad eius contrarium.

vero ad irascibilem, quæ ordinatur ad aliquod arduum circa huiusmodi. Et sic apparet differentia inter desiderium & spem. Nam desiderium dicitur secundum quod appetitus mouetur in aliquid delectabile: spes autem dicitur quandam eleuationem appetitus in aliquid bonum, quod extimatur arduum uel difficile, & similiter est de aliis. Secunda uero distinctio passionum anime est, qua distinguuntur quasi species in eadem potentia existentes. Quæ quidem distinctio in passionibus concupiscibilibus, secundum duo attenditur. Vno modo, secundum contrarietatem obiectorum, & sic distinguuntur gaudium quod est respectu boni, a tristitia, quæ est respectu mali. Alio modo, secundum quod ad idem obiectum concupiscibilis ordinatur, secundum diversos gradus consideratos in processu appetitus motus: ipsum. n. delectabile primo appetenti coniungitur aliquo modo secundum quod apprehenditur, ut simile uel conueniens, & ex hoc sequitur passio amoris, qui nihil est aliud quam informatio quedam appetitus ab ipso appetibili. Unde amor dicitur esse quedam unio amantis & amati. Id autem, quod sic aliquo modo coniunctum est, queritur ulterius, ut realiter coniungatur, ut amans. si perituitur amato, & sic nascitur passio desiderii. Quod quidem cum adeptum fuerit, in re generat gaudium. Sic ergo primum, quod est in motu concupiscibilis, est amor, secundum desiderium, & ultimum gaudium; & per contrarium istis sunt accipienda: passiones, quæ ordinantur in malum, ut odium contra amorem, fuga contra desiderium, tristitia contra gaudium: passiones uero irascibilis, ut in alia questione dictum est, oriuntur ex passionibus concupiscibilibus, & terminantur ad eas, & ideo in eis inuenitur distinctio aliqua conformis distinctio concupiscibilis: & alterius est in eis distinctio propria secundum obiectum proprii obiecti. Ex parte quidem concupiscibilis est distinctio, qua distinguuntur per bonum & malum, uel per delectabile, & contrarium: & iterum secundum habitum realiter, & non habitum realiter: sed propria distinctio ipsius irascibilis est, ut passiones eius distinguantur secundum excedens facultatem appetentis, uel non excedens, & hoc secundum estimationem. Ista. n. uidentur distinguere arduum, sicut differentie per se. Potest ergo passio in irascibili uel respectu boni esse, uel respectu mali. Si respectu boni, uel habiti, uel non habiti: respectu boni habiti: nulla passio potest esse in irascibili: quia bonum ex quo iam possidetur, nullam difficultatem ingerit possidenti, unde non saluatur ibi ratio ardui. Respectu autem boni nondum habiti, in quo ratio ardui saluari potest propter difficultatem consequendi, si quidem illud bonum extimatur, ut excedens facultatem, facit desperationem. Si uero ut non excedens, facit spem. Si uero consideretur motus irascibilis in malum, hoc erit dupliciter, scilicet uel in malum nondum habitum, quod quidam extimatur ut arduum, in quantum difficile est uitari, uel ut iam habitum siue coniunctum, quod item rationem ardui habet, in quantum extimatur difficile repellere. Si autem respectu mali nondum presentis, si quidem illud malum extimatur, ut excedens facultatem, sic facit passionem timoris: si autem non ut excedens, sic facit passionem audaciae. Si autem malum sit presentis, aut extimatur, ut non excedens facultatem, & sic facit passionem iræ: aut ut excedens, & sic nullam passionem facit in irascibili, sed in sola concupiscibili manet passio tristitia. distinctio ergo illa, quæ accipitur secundum diversos gradus

A acceptos in motu appetitu, non est causa alienius contrarietatis: quia huiusmodi passiones differunt secundum perfectum & imperfectum, ut patet in desiderio & gaudio. Sed distinctio, quæ est secundum contrarietatem obiecti, proprie facit in passionibus contrarietatem. Vnde in concupiscibili passionibus a se accipiuntur secundum bonum & malum, ut gaudium, & tristitia, amor & odium. In irascibili uero potest accipi duplex contrarietas. Vna, secundum distinctionem proprii obiecti, scilicet secundum excedens facultatem, & non excedens, & sic sunt contraria spes & desperatio, audacia & timor, & hæc contrarietas est magis propria. Alia uero est secundum differentiam obiecti concupiscibilis, scilicet secundum bonum & malum, per quem modum spes, & timor contrarietatem habere uidentur. Ita uero neutro modo potest habere passionem contrariam, nec secundum contrarietatem boni & mali: quia respectu boni presentis non est aliqua passio in irascibili. Similiter nec secundum contrarietatem excedens facultatem & non excedens: quia malum facultatem excedens nullam passionem in irascibili facit, ut dictum est. Vnde inter ceteras passiones ira habet proprium: quia nihil est contrarium ei.

B Tertia uero differentia passionum anime est, quasi accidentalis. Quæ quidem dupliciter accedit. Vno modo secundum intentionem & amoris, furor intentionem iræ. Alio modo secundum materiales differentias remissionem, sicut zelus importat intentionem boni, uel mali: sicut differunt misericordia & inuidia, quæ sunt species tristitia: nam inuidia est tristitia de prosperitate aliena, in quantum extimatur malum proprium: misericordia uero est tristitia de aduersitate aliena in quantum extimatur, ut proprium malum, & sic est in aliis quibusdam considerare.

C Ad primum ergo dicendum, quod irascibilis obiectum non est bonum & malum absolute: sed addita circumstantia arduitatis. unde non solum in eorum passionibus est contrarietas per bonum & malum: sed per differentias, quæ distinguunt arduum tam in bono quam in malo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

D Ad tertium. Dicendum, quod presentis & futurum accipiuntur ut differentia ad distinguendas a se potestas secundum quod futurum nondum est coniunctum realiter. Presentis uero iam coniunctum: perfectior uero est motus appetitus in id, quod est realiter distans. unde futurum & presentis, licet faciant aliquam distinctionem, nullam tamen contrarietatem faciunt, si cut nec perfectum & imperfectum.

E Ad quartum. Dicendum, quod dolor secundum quod proprie accipitur, non debet computari inter anime passiones: quia nihil habet ex parte anime, nisi apprehensionem tantum. est enim dolor sensus læsionis. Quæ quidem læsio est ex parte corporis. Et ideo Aug. ibidem subdit, quod tractando de passionibus anime maluit ut nomine tristitiæ quam doloris, tristitia enim perficitur in ipsa appetitu, ut ex dictis patet.

F Ad quintum. Dicendum, quod delectatio & gaudium eodem modo differunt sicut tristitia & dolor: nam delectatio sensibilis habet ex parte corporis coniunctionem conuenientis, ex parte uero anime sensum illius conuenientie. Et similiter delectatio spiritualis habet quandam rationalem coniunctionem conuenientis cum conuenienti, & perceptionem illius coniunctionis. Vnde Plato definiens delectationem sensibilibus dixit, quod delectatio est sensibilis generatio in natura. Aristoteles uero definiens generaliter delectationem dixit, quod delectatio est operatio naturalis habitus, non impedi-

In ista
artic.

Ar. huius q.

In l. b. ro. &
est de same
bono a me.
pra. scilicet.

Verum spes, timor, gaudium & tristitia sint
animæ principales passiones.

ta. Ipsa enim operatio conueniens, est illud cõiun-
ctum conueniens, quod delectationem præcipue
spiritualem facit. Et sic delectatio utrobique inci-
pit a coniunctione reali, & perficitur in eius appre-
hensione: gaudium uero incipit in apprehen-
sione, & terminatur in affectu, unde delectatio
est interdum causa gaudii, sicut dolor tristitiæ. Gau-
dium uero a lætitiâ & ceteris differt accidentaliter
secundum intentionem & remissionem. Nam alia dicitur
quandam gaudii intentionem, quæ quidem intentio
attenditur, uel secundum interiorem dispositionem, & sic est
lætitiâ quæ importat interiorum cordis dilata-
tionem: dicitur. n. lætitiâ quasi lætitiâ. Vel secundum
quod intentio gaudii interioris prorumpit in qua-
dam exteriora signa, & sic est exultatio: dicitur. n.
exultatio ex hoc, quod gaudium interius quodam-
modo exterius exilit. Quæ quidem exilitio attenditur,
uel secundum immutationem uultus, in quo primo
apparent affectus indicia propter propinquitatem eius
ad uim imaginatiuam, & sic est hilaritas: uel secun-
dam quod ex intentione interioris gaudii dispo-
nuntur & uerba & facta, & sic est iocunditas.

Ad VI. dicendum, quod species tristitiæ, quas Da-
maſcenus ponit sunt quædam modi tristitiæ additæ
supra tristitiâ quædam differentias accidentales
uel secundum intentionem motus. Et sic secun-
dam quod ista intentio consistit in interiori disposi-
tione, dicitur accidia, quæ est tristitiâ aggravans, sicut
ne aliquid agere libeat, uel secundum quod progre-
ditur ad exteriorē dispositionem, & sic est achos
quæ est tristitiâ uocem auferens. Ex parte uero ob-
iecti secundum id, quod in alio est reputatur ut
proprium malum: & si quidem bonum alterius repu-
tetur, ut proprium malum: erit inuidia, si autem ma-
lum alterius ut proprium malum reputatur, erit
misericordia penitentiâ uero non addit supra tri-
stitiâ generalem aliquam specialem rationem. cū
sit absolute de malo proprio. Et ideo Damascenus ipsam
præmittit: possunt tamen multi modi tristitiæ af-
firmari, si considerentur omnia quæ accidentaliter
se habent ad malum, quod tristitiâ facit.

Ad VII. Dicendum, quod cum timor sit quædam
passio ex nociuo apprehensio, ut excedere facultatē,
proueniens, diuersificabunt modi timoris secundum dif-
ferentiam talium nociuorum. Quod quidem tripli-
citer ad appetitum potest referri. Uno modo respectu
proprietatis operationis, & sic in quantum propria o-
peratio timetur, ut laboriosa est segnitie: in quan-
tum uero timetur, ut turpis, est uerecundia, quæ est
timor in turpi actu. Secundo respectu cognitionis
prout aliquid cognoscibile apprehenditur, ut om-
nino excedens cognitionem, & sic eius consideratio
apprehenditur, ut superuacua, & sicut nociua. Quæ
autem excedit cognitionem contingit, uel propter
eius magnitudinem, & sic est admiratio, quæ
est timor ex magna imaginatione, uel propter ei-
us incōsuetudinem, & sic est stupor qui est timor ex in-
assueta imaginatione secundum Damascenum. Tertio res-
pectu passioni quæ est ab alio, quæ quidem passio po-
test timeri, uel ratione turpitudinis, & sic est erube-
ſcentia, quæ est timor in expectatione cōiuncti, uel
ratione læsionis, & sic est agonia per quam homo
timet, ne in aliqua infortunia incidat.

Ad VIII. Dicendum, quod zelus addit super a-
morem quandam intentionem, est enim amor ue-
hemens non patiens consortium in amato.

Et. 2. ortho.
s. dei. 6. 15.

QVINTO QUÆRITUR, utrum spes, timor, gaudium
& tristitia sint quatuor principales anime
passiones. Et uidetur quod non: quia Augustinus
Ciuit. Dei, enumerans quatuor principales passio-
nes ponit cupiditatem loco spei, quod ex uerbo
Virgilii accipi uidetur, qui has principales passio-
nes designatas dixit, sicut homines cupiunt, in-
uident, gaudentes dolentesque & cetera.

¶ 2. Præ. Quanto aliquid est perfectius, tanto prin-
cipaliter esse uidetur; sed motus in actum est per-
fectior, quam motus in passum, ut potest cum in maiori in-
tentione in suum obiectum tendens, ergo anima
magis est principalis passio quam spes.

¶ 3. Præ. Vnum quodque denominatur a prin-
cipali: sed uis irascibilis ab ira denominatur, ergo
ira debet computari inter passiones principales.
¶ 4. Præ. Sicut in irascibili est passio respectu futuri,
ita in concupiscibili: sed passio que est in concu-
piscibili, respectu futuri, si desiderium non ponatur
passio principalis, ergo nec timor & spes que simi-
liter sunt respectu futuri in irascibili.

¶ 5. Præ. Principale dicitur illud quod interuenit
prius existit, principali enim secundum Gregorium
inter reliquos priorem esse: sed inter reliquas pas-
siones amor est prior, ex amore enim omnes
passiones nascuntur, ergo amor debet poni pas-
sio principalis.

¶ 6. Præ. Ille passiones uidentur esse principales a
quibus alie dependent: sed a gaudio & tristitia
alie passiones dependere uidentur. Nam pas-
sio anime est quam sequitur gaudium, & tristitia
secundum Philonem in 2. Ethico. ergo hec duæ pas-
siones tantum, scilicet gaudium, & tristitia sunt prin-
cipales passiones anime. Sed dicendum, quod gaudium
& tristitia sunt principales in concupiscibili,
spes autem & timor sunt principales in irascibili.

¶ 7. Sed contra est, quod dicitur in libro de Spiritu
Anima, de concupiscibilitate gaudium & spes, de
irascibilitate dolor, & metus oriuntur.

¶ 8. Præ. Secundum proprietatem irascibilis pas-
sionis spes desperationi opponitur, timor auaritie
sed ex parte concupiscibilis ponuntur duæ principa-
les passiones contrarie secundum proprietatem
concupiscibilis, gaudium, & tristitia. ergo ex parte
irascibilis deberent poni principales, uel spes de-
speratio uel timor & audacia.

SED CONTRA est, quod dicitur in libro de Spiritu
& Anima, affectus quadripartitus esse dignoscitur
quod de eo quod amamus, iam gaudemus uel ga-
dere speramus, & de eo quod odimus iam do-
lemus & dolendum metumus, ergo hec sunt quatuor
passiones principales gaudium, dolor, spes & timor.

¶ 2. Præ. Boetius principales passiones enumerans
cit in libro de Consolatione gaudia pelle, pelle timor-
em, spemque fugato, nec dolor addit, & sic dicitur
quod prius.

RESPON. Dicendum, quod quatuor sunt prin-
cipales anime passiones, tristitia, gaudium, spes, &
timor. Cuius ratio est, quia principales passiones
dicuntur, quæ aliis priores sunt, & earum origo. Cum
tem passiones anime sint in parte appetitiua, ille pas-
siones priores erunt, quæ immediate ex obiecto appo-
sitionis oriuntur, quæ quidem obiectum est bonum